

Ovzduší v kraji se nelepší, opakují se úniky jedů do vody. Pochválit lze jen snížení produkce směsných komunálních odpadů

Takto bychom shrnuli zpráva o stavu životního v Moravskoslezském kraji v roce 2016, kterou v listopadu zveřejnilo Ministerstvo životního prostředí. Přestože ministerstvo považuje fakt, že oproti předchozímu roku nedošlo k výrazným změnám za pozitivní zprávu, Piráti v Moravskoslezském kraji si to rozhodně nemyslí.

Znečištěné ovzduší se dlouhodobě podepisuje na zdraví obyvatel, bohužel největší dopady má u dětí, které trpí opakovanými onemocněními dýchacích cest. Kvalita vody v kraji je dlouhodobě silně ovlivněna hutním průmyslem a důlní činností, u některých toků v aglomeraci Ostrava se objevuje i stupeň 4 - silně znečištěná voda. **Alarmující je zejména množství kyanidu, rtuti a arsenu, které odhaluje fatální dopady metalurgického a energetického průmyslu na životní prostředí v kraji.** Lesům se nedaří vrátit jejich původní tvář, máme zde přes 50 % jedno druhových smrkových lesů. Stále se klade větší důraz na jejich hospodářské využití než na to, že lesy mají plnit v průmyslové oblasti především svou funkci rekreační a úlohu obří čističky vzduchu.

Produkce směsných komunálních odpadů díky občanům nadále klesá. Což je zajisté skvělá zpráva, upozorňuje ovšem na fakt, že to jde i bez údajně tolik potřebné spalovny odpadů, která se tady živě plánovala od roku 2009. Piráti už tehdy upozorňovali, že by obří spalovna nedaleko Karviné jen přinesla další zátěž už tak postiženému regionu. Tehdejší ministr Novák (ČSSD) i karvinský primátor Hanzel (ČSSD) argumentovali zvyšující se produkcí odpadu a výstavbu spalovny prosazovali. Od té doby se ovšem produkce komunálního odpadu snížila o téměř 12% díky stále odpovědnějšímu přístupu obyvatel.

Ovzduší

Situace s kvalitou ovzduší je stále kritická. MSK zůstává stále jednou z nejznečištěnějších oblastí nejen v měřítku republikovém, ale i evropském. Stav ovzduší v MSK ukazuje na několik faktů:

- Vzhledem k velmi výrazné podpoře pro průmysl se daří emise nadále snižovat, což je bezesporu pozitivní trend. Na druhé straně díky tomu logicky roste podíl lokálních topenišť na celkovém znečištění, aniž by se reálně zvyšovalo množství produkovaných škodlivin. **Tato situace je výsledkem dlouholetého přehlížení problematiky lokálních topenišť, podhodnocené míry finanční podpory i nedostatečné informační kampaně.** Kotlíkové dotace nejsou poskytovány v dostatečné míře, lidem nebyla poskytnuta potřebná administrativní podpora a podmínky pro získání dotací byly nastaveny tak, že řadu domácností od podávání žádosti odradily, nebo je jako žadatele předem vyřazovaly. Domácnosti, které stále topí uhlím, jsou často tvořeny lidmi v důchodovém věku nebo sociálně znevýhodněnými skupinami, pro

kteří je problém žádost podat. Zároveň by státní podpora už neměla být poskytována na kotle umožňující spalovat uhlí.

- **Významné zlepšení v oblasti ovzduší měl podle vydané zprávy ministerstva přinést Program zlepšování kvality ovzduší aglomerace Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek, který Ministerstvo životního prostředí vydalo v dubnu 2016. Nejvyšší správní soud ale v prosinci 2017 potvrdil¹, že dokument neuváděl konkrétní opatření, jejich časový plán, ani srozumitelné a přezkoumatelné hodnocení jejich účinnosti.**

Na problém upozornil kasační stížnosti obyvatel ostravského obvodu Radvanice a Bartovice, který se dovolával svého práva na příznivé životní prostředí a upozorňoval na to, že na území města Ostravy i v celé ostravské aglomeraci jsou dlouhodobě překračovány imisní limity polévatého prachu a benzo(a)pyrenu, které jsou dané právními předpisy. Je tedy zřejmé, že ani tolik očekávaný strategický dokument sám zlepšení nepřinese. Kraj by měl iniciovat revizi cílů a opatření ve zmiňovaném dokumentu, a to tak, aby přinášel opravdu konkrétní účinná opatření a cíle. S jasnou časovou osou hodnocení jejich přínosu. U emisí z dopravy se projevuje evidentní fakt, že kraji stále chybí mnoho strategických dopravních staveb a že je na mnoha místech silně zatížen emisemi z dopravy.

Víte že?

- ❖ Provozovna Arcelor Mittal spolu s Elektrárnou Dětmárovice vypustily do ovzduší dohromady bezmála **85 kg arsenu a sloučenin (jako As)**.
- ❖ Sedm provozoven v MSK vypustilo do ovzduší celkem **407 kg rtuti** a jejích sloučenin.

Jak zabíjí rtuť? Rtuť je velmi toxická látka nevratně narušuje struktury bílkovin v buňkách. Organické sloučeniny rtuti mají mimořádně velkou schopnost hromadit se v organismech a přenášet se dále potravním řetězcem. Tato schopnost byla ve světě příčinou hromadných otrav (např. v japonské zátoce Minamata a prefektuře Niigata nebo v Iráku. Chronické účinky na zdraví jsou dobře známy, způsobují například poruchy až ochrnutí mozku či mentální retardaci u nově narozených dětí. K chronickým účinkům rtuti lze přičíst také poruchy reprodukce a obecně poškození nervové soustavy.

- ❖ Třinecké železářny spolu s Arcelor Mittal vypustily do ovzduší **necelých 7g dioxinů**.

Jak škodí dioxiny? V již velice malých dávkách způsobují hormonální poruchy, ohrožují reprodukci živočichů včetně člověka, mají na svědomí poškození imunitního systému a některé z nich způsobují rakovinu. Díky své chemické stabilitě setrvávají dlouho v prostředí a "putují" proto i tisíce kilometrů od zdrojů svého původu.

- ❖ Celkem sedm znečišťovatelů dle IRZ (Integrovaný registr znečišťování) vypustilo v MSK bezmála **800 tun polévatého prachu PM10** (přesně 787 185 kg). To je přes půl kila na 1 obyvatele MSK!

1

Jak škodí polétavý prach? Dlouhodobé vystavení vysokým koncentracím polétavého prachu poškozuje dýchací a srdeční ústrojí, zkracuje délku života a zvyšuje kojeneckou úmrtnost.

Způsobuje vážná onemocnění dýchacího traktu od astmatu až po rakovinu plic a také opakující se onemocnění dýchacích cest u dětí.

Vede k poškozením nenarozených dětí již v prvním měsíci těhotenství.

Ve vyšším věku zvyšuje počet onemocnění cukrovkou, vysokým krevním tlakem a různými srdečními onemocněními.

- ❖ **Rizika související s jemným prachem se na úmrtnosti v Česku podílí až 13 procenty, znečištění ovzduší má na svědomí 7 x životů než dopravní nehody na evropských silnicích.**

Voda

Na jakosti vody v MSK se dlouhodobě podepisuje činnost průmyslu, zejména důlního a hutního, v nemalé míře se na znečištění podílejí také čističky odpadních vod. Nejznečištěnější toky jsou tedy samozřejmě v průmyslových oblastech. V kraji se daří zlepšovat situaci s jakostí vod díky mnoha investičním akcím, kdy dochází k zavedení kanalizačních systémů do dalších a dalších obcí nebo jejich částí.

Víte, že?

- Pět znečišťovatelů v MSK svorně vypustilo do vody **25 kg rtuti**. Mezi nimi vévodí čistírna odpadních vod OVaK (Ostravské vodárny a kanalizace ČOV) s 19 kg za rok. Rtuť se ukládá v sedimentech, hromadí se a zůstává v tělech živočichů, a může se tak dostávat do potravinového řetězce. Celkem dva provozovatelé vypustili do vody celkem téměř **2 tuny kyanidu** a jeho sloučenin (přesně 1855 Kg) .

Není jasné, jak se takové množství kyanidu do čističky dostává. Jedním z možných vysvětlení je nekontrolovaný únik z hutních závodů. Jinou možnou příčinou je dočišťování odpadních vod z hutnického průmyslu. U jiných ohlašovatelů se ale takto velké úhrny neobjevily a nejde tedy o běžný jev.

Jak zabíjí kyanidy? *Kyanidy jsou vysoce toxické pro ryby a ostatní vodní organismy. Všechny kyanidy působí na aerobní organismy jako jedy narušující vázání kyslíku dýchacími enzymy. Při vysokých koncentracích jsou kyanidy toxické pro různé půdní mikroorganismy i pro ostatní formy života.*

Lesy

Bohužel se v kraji stále nedaří vrátit lesům jejich původní tvář, tj. lesů převážně listnatých se zastoupením smrčiny okolo 1 %. Ve zdejších lesích bohužel stále převládá smrčina se zastoupením okolo 50 %. Jako důvod této situace vidíme fakt, že v tomto kraji máme více jak 80 % porostů v režimu lesů hospodářských plnicích především svou funkci produkční (těžba dřeva), a tak při obnově dochází k obnově smrkové monokultury a jen v málo případech les získává svou tradiční podobu.

Množství hospodářských lesů s primární produkční funkcí v MSK jako lokalitě s trvale zhoršenou kvalitou ovzduší je poměrně alarmujícím prvkem.

Pro dosažení zlepšení stavu ovzduší v předmětné lokalitě by mělo dojít k výrazným změnám v rámci hospodaření v lesích. Lesy městské a příměstské by měly klasifikací přejít do lesu zvláštního určení

(LZU), kterým je v České republice podle lesního zákona (každý) les nacházející se na území národního parku, národní přírodní rezervace, v pásmu hygienické ochrany vodního zdroje I. stupně nebo v ochranném pásmu zdroje přírodních minerálních vod.

Do uvedené kategorie však mohou být řazeny i jiné lesy, u nichž lze doložit oprávněný veřejný zájem na plnění mimoprodukčních funkcí, např. plnění funkce hygienické a rekreační. Nemůžeme chtít po krajině neustále obhospodařované holosečemi, aby plnila svou funkci klimatizační, retenční ani další. Tyto funkce může plnit pouze vzrostlý prosperující les.

Odpady

Potěšující je klesající trend celkové produkce odpadů v kraji v období od 2009 do 2016.

- ✓ **Množství vyprodukovaných nebezpečných odpadů na obyvatele se podařilo snížit o víc než polovinu.**

Bohužel i tak jsou průmyslové odpady v kraji stále velkým problémem.

- ✓ **Směsný komunální odpad poklesl od roku 2009 o téměř 12%.**

Z celkové produkce odpadů a produkce směsného komunálního odpadu je zřejmé že předpoklad o zvyšování produkce odpadu, jak byl představován při prosazování projektu spalovny KIC i plánu odpadového hospodářství kraje, je chybný. Místo nárůstu je naprosto zřejmý klesající trend. A to i přes to, že kraj ani obce doposud nevyužívají veškeré možnosti pro snižování produkce směsného komunálního odpadu.

Průmyslové odpady

Množství průmyslových odpadů je logicky přímo úměrné průmyslovému zaměření kraje a velkému množství průmyslových podniků, co by významných znečišťovatelů. Mezi průmyslové odpady patří hlavně popílky a škvára ze spalovacích procesů, odpady z metalurgie a řada dalších specifických odpadů se širokou škálou obsahu méně či více nebezpečných toxických látek.

Problémem jsou benevolentní zákonná opatření, která podnikům umožňují odpad obsahující nebezpečné látky dále používat například jako materiál pro rekultivace a sanace původních ekologických zátěží. To je mimo jiné také příčina kauzy s ostravskými lagunami Ostramo.

- **Alarmující je také současná praxe v Arcelor Mittal. Podnik podle hlášení Integrovaného registru znečišťování (IRZ) dále recykluje i odpad, který obsahuje významná množství dioxinu a furanu.**

Ostatní statní znečišťovatelé ale takový nebezpečný odpad odstraňují, jak nařizuje Stockholmská úmluva a související legislativa.²

² Podle úmluvy mají být perzistentní organické znečišťující látky v odpadech zničeny nebo nevratně přeměněny na látky, které nevykazují podobné vlastnosti, pokud nejsou z hlediska ochrany životního prostředí upřednostňovány jiné postupy. Úmluva uznává se, že identifikace a separace odpadů, které jsou tvořeny perzistentními organickými znečišťujícími látkami, obsahují je nebo jsou jimi kontaminovány, u zdroje jsou významné pro minimalizaci šíření těchto látek do dalších odpadů. Směrnice Rady 91/689/EHS stanovila pravidla Společenství pro nakládání s nebezpečnými odpady, jimiž se ukládá členským státům přijmout nezbytná opatření, vyžadující aby zařízení a podniky, které nakládají s nebezpečnými odpady, provádějí jejich využití, sběr nebo přepravu, nemísily různé druhy nebezpečných odpadů nebo nemísily nebezpečný odpad s odpadem, který není klasifikován jako nebezpečný.

- Dalším závažným faktem zůstává, že v kraji funguje řada společností, které **používají směsi průmyslových i dalších odpadů k provádění sanačních a rekultivačních prací. Příkladem může být firma Gemec Union.**
- **Arsen**
V roce 2016 bylo osmnácti provozovateli v odpadech předáno celkem **3,7 tuny arsenu**. Z toho byl odpad ze 44% recyklován a nikoliv odstraněn! Producentem takto kontaminovaného odpadu je především energetický a metalurgický průmysl.
Pro představu: při akutní otravě je smrtelná dávka mezi 70 až 200mg.
Uvažujeme-li tedy o horní mezi dávky 200mg, jedná se o neuvěřitelných 18 372 950 smrtelných dávek!
- **Rtuť**
V roce 2016 bylo předáno dle hlášení osmnácti provozovateli v odpadech celkem **534 kg rtuti** a jejích sloučenin. Z toho byl odpad ze 37,5% (u tří provozovatelů) recyklován! U zbývajících 62,5% byl dále odstraněn. Jedná se opět především o energetický a metalurgický průmysl.
- **Dioxiny a furany (PCDD+PCDF jako Teq)**
V roce 2016 bylo předáno dle hlášení osmnácti provozovateli v odpadech celkem **47g dioxinů a furan**. Z toho byl odpad z 33% (u jednoho provozovatele) recyklován! U zbývajících 67% byl dále odstraněn. Jedná se především o metalurgický průmysl a spalovnu nebezpečných odpadů v Ostravě.

(Uvedené údaje jsou souhrnným množstvím toxických látek od všech ohlašovatelů v kraji identifikované v přenosech v odpadech z hlášení IRZ)

Závěr

Ministerstvem uveřejněné závěry zprávy nepovažují výsledky za nijak zvlášť alarmující ani ohrožující zdraví velkého množství obyvatel našeho regionu. To, že se situace dále nezhoršuje, považují za uspokojující stav. Pro nás je ale naprosto nepřijatelné, abychom se smířili se stavem životního prostředí, kde stovky tisíc lidí žijí dlouhodobě v prostředí, kde jsou opakovaně a víceméně beztrestně překračovány limity pro znečištění ovzduší, toxické látky z průmyslových provozů se dál šíří do prostředí i vod a ovlivňují zdraví nás všech a především dětí. Při detailním prozkoumání čísel je totiž zjevné, že stav životního prostředí se sice nezhoršil, ale pořád je kritický.

„Podle Pirátů by bylo namístě takovéto zprávy pro politiky i občany interpretovat i v souvislostech, které jinak neznalému čtenáři „úspěšně“ unikají, abychom nenabývali mylného dojmu, že vše je v naprostém pořádku. Naopak náš kraj čeká obří strastiplná a dlouhá cesta ke zlepšení všech složek životního prostředí, které byly průmyslovou a lidskou činností doposud zdárně devastovány. Účelem tohoto hodnocení není lidi vyděsit, ale probudit v nich patřičný zájem o svůj život a prostředí, v němž žijeme a společně všichni sdílíme,“ shrnuje pirátský Garant programového bodu životní prostředí Jan Nezhyba.

V příloze najdete TOP tabulky znečišťovatelů, vybraných skupin látek v MSK dle hlášení v IRZ za rok 2016.